

**Makale Türü/Article Type:** Araştırma Makalesi/Research Article

## **Döviz Kuru Geçiş Etkisi: Türkiye ve Avrupa Devletleri Örneği**

*Exchange Rate Passage Effect: The Case of Türkiye and European States*

**Hanne BABACAN GEÇER<sup>1</sup>**

### **Öz**

Döviz kurunun geçiş hızı ve büyüklüğü farklı dönemlerde farklı bölgelerde değişebilmektedir. Nitekim ithal bağımlı ülkelerde geçişkenlik artma eğilimi gösterebileceği gibi fiyatlar genel seviyesinin belirsiz bir şekilde yukarı yönlü hareketi ekonomiyi kötü yönde etkileyecektir. Döviz kuruyla fiyatlar arasındaki geçiş etkisinin yönünü ve büyüklüğünü test etmek, ayrıca bu sonuçları bölgedeki diğer ülkelerle karşılaştırabilmek amacıyla, pandemi dönemini de kapsayan 2020-2024 yılları arasında bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada üretici fiyat endeksi (ÜFE) tüketici fiyat endeksi (TÜFE) ve reel efektif döviz kuru serilerinden faydalanarak Birim Kök Testi ADF ve PP analizleri uygulanmıştır. Ardından VAR modeli oluşturulmuştur. Nedenselliği test etmek için yapılan Granger nedensellik analizi yanı sıra Tado-Yamomata analizi yapılmıştır. Bu analizler sonunda Türkiye’de ÜFE’den TÜFE’ye tek yönlü nedenselliğin var olduğu gözlemlenmiştir. Bölgedeki diğer ülkelerde geçiş büyüklüğü daha az olmakla birlikte yönünün ÜFE’den TÜFE’ye doğru olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Döviz kuru, Geçişkenlik, Birim kök testi

### **Abstract**

The rate and magnitude of the exchange rate transition may change in different regions in different periods. Indeed, in import-dependent countries, the transition may tend to increase, and an uncertain upward movement of the general price level will adversely affect the economy. In order to test the direction and magnitude of the transition effect between the exchange rate and prices, and to compare these results with other countries in the region, an examination was carried out between the years 2020-2024, including the pandemic period. In the study, Unit Root Test ADF and PP analyses were applied by using the producer price index (PPI), consumer price index (CPI) and real effective exchange rate series. Then, the VAR model was created. In addition to the Granger causality analysis performed to test

---

<sup>1</sup>Yüksek Lisans Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, İşletme Anabilim Dalı, hannebabacan25@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9538-6430>

### **Bu Yayına Atıfta Bulunmak İçin/Cite as:**

Babacan Geçer, H. (2024). Döviz Kuru Geçiş Etkisi: Türkiye ve Avrupa Devletleri Örneği. *Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 67-78.

causality, Tado-Yamomata analysis was performed. As a result of these analyses, it was observed that there was a one-way causality from PPI to CPI in Turkey. Although the magnitude of the transition was less in other countries in the region, it was concluded that its direction was from PPI to CPI.

**Keywords:** Exchange rate, Pass-through, Unit root test

## 1. Giriş

Hızla değişen sosyolojik ve ekonomik olaylar karşısında veri toplamak analiz etmek ve tanımlamak oldukça güç duruma gelmektedir. Tanımlamak, sistemi devam ettirmek için bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaçlardan biri de uluslararası ticaretin hızla arttığı günümüz dünyasında uluslararası döviz piyasasının ulusal etkilerinin anlaşılması ihtiyacıdır. Kalkınma, büyüme hedefleri ve enflasyon gibi unsurları kontrol etmek, tahmin etmek ve sayısal olarak açıklayabilmek için döviz kurları etkili bir bileşendir.

Döviz kuru hareketlerinin ithalat fiyatlarına ve yerli fiyatlara iletilmesi, birçok yönden politika sonuçları olan bir olguya döviz kuru geçişkenliği denir. İyi bilindiği gibi, döviz kuru dalgalanmaları fiyat istikrarı, finansal istikrar ve ticaret dengesi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilir. Özellikle, birçok merkez bankasının enflasyon hedeflemesi stratejisini benimsemiş olması, döviz kuru ile fiyatlar arasındaki bağlantıyı yakından takip etmeyi gerekli kılmaktadır.

Ulusal ekonomiler arasındaki uluslararası etkileşimlere dâhil olan ülkeler için döviz kurları önemli bir rol oynamaktadır. Sürdürülebilir makroekonomik hedeflere ulaşmada önemli bir rol oynaması, döviz kurlarının çeşitli ekonomik değişkenler üzerinde uzun vadeli etkileri olduğu için sıkça tartışılmaktadır. Uluslararası ticaret ve finansal piyasalar, döviz kuru dalgalanmalarını yakından izlemektedir. 1970'lerin ortalarından 2004'e kadar enflasyonun genellikle yüksek seyrettiği görülmektedir. Bu nedenle, enflasyon Türkiye ekonomisinde önemli bir makroekonomik sorun haline gelmiş (Altınır & Sungur, 2021); bu dönemde, ihracatı artırmak için devalüasyonlar yapılmıştır. 1973 Petrol Krizi'nin hızlandırdığı enflasyon, kamu kesiminin kaçınılmaz bütçe açıkları ve istikrarsız siyasi ortamın etkisiyle önemli güç kazanmıştır.

Türkiye ekonomisi, 1980'lerde ticaretin serbestleştirilmesi önlemleri ve ardından küreselleşmenin etkisiyle başlatılan finansal serbestleşme önlemleri nedeniyle önemli yapısal dönüşümler yaşamıştır (Oğul, 2022). Türkiye bu değişikliklere yanıt olarak, özellikle ithal ikame politikalarından ihracata dayalı bir büyüme stratejisine geçiş yaptığı dönemde, döviz kuru rolü önem kazanmıştır.

Döviz kuru ile enflasyon arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar, bu ilişkiyi *Döviz Kuru Geçişkenliği* olarak tanımlamakta; döviz kuru değişimlerinin enflasyon üzerindeki etkisini incelemekte ve genellikle tam, kısmi veya hiç olmadığı şeklinde sınıflandırmaktadır (Naimoğlu, 2023 ).

Tam Döviz Kuru Geçişkenliği senaryosunda, döviz kuru artışı tam olarak enflasyondaki bir yükselişle paralel olarak gerçekleşir. Örneğin, döviz kuru %1 arttığında, enflasyonda da %1'lik bir artış meydana gelmektedir. Döviz Kuru Geçişkenliği, doğrudan ve dolaylı sonuçlar olmak üzere iki temel yol üzerinden işlemektedir (Leiderman, 1993). Doğrudan etki, döviz kuru artışlarıyla aynı zamana denk gelen ithal girdi fiyatlarının artışını içermektedir. Buna karşılık, dolaylı etki, toplam talep üzerindeki değişikliklerle ilgilidir. Ulusal para birimi değer kaybettiğinde, yerli üretimin ithalat ürünlerine olan talebi artmakta, ithalat talebi ise azalmaktadır. Aynı zamanda devalüasyon, ihracat ürünlerine olan talebi arttırarak fiyat artışlarına katkıda bulunmaktadır (Naimoğlu, 2023).

Döviz kuru geçişkenliği derecesi ve hızı, optimal para politikası ve döviz kuru rejimi seçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, döviz kuru geçişkenliği fenomeninin farklı yönlerini anlamak için birçok teorik ve ampirik çalışma yapılmıştır.

Literatürdeki yaygın olarak kabul gören ve bilinen gerçeklerden biri, döviz kuru geçişkenliği derecesinin zamanla değişken olduğudur. Bu konu hakkındaki çalışmaların bazıları Bouakez & Rebei (2008); Bussiere & Peltonen (2007); Campa & Goldberg (2005); Goldberg & Campa (2010); Gust, Leduc, & Vigfusson (2006); Marazzi et al. (2005); Olivei (2002); Sekine (2006) şeklinde sıralanabilir. Zamanla değişen döviz kuru geçişkenliğini incelemek için hareketli regresyonlar, bölünmüş örneklem tahminleri, Kalman filtreleme veya Stokastik volatilité (zamanla değişen parametre) modeli gibi uygulamaları kullanmaktadır. Ghosh ve Rajan (2009), Güney Kore, Tayland ve Singapur için Kalman Filtreleme tekniğini uygulayarak zamanla değişen döviz kuru geçişkenliği derecelerini elde etmiş ve ERPT'de bir düşüş eğilimi belgelemiştir.

Choudhri ve Hakura (2006) çalışması, 1979-2000 dönemleri için 71 ülke için zamanla değişen ERPT derecelerini enflasyon seviyelerine göre bölerek elde etmiştir (düşük, orta, yüksek enflasyon rejimleri). Bu çalışma, düşük enflasyon dönemlerinde bu ülkelerde düşük ERPT dereceleri bulmuştur. Marazzi vd. (2005) ve Otani vd. (2003), bazı önemli sanayileşmiş ekonomilerde 1997'den sonra keskin ve büyük bir düşüşü belgelemiştir. Ancak Sekine (2006), stokastik volatilité modeli kullanarak ERPT'de düşüşün kademeli (düz) olduğunu ve düşüşün zamanlamasının aynı olmadığını bulmuştur. Sekine (2006) ve Holmes (2009), bu tekniklerin

seçilen pencere veya bölünmüş örneklem dönemi boyunca parametre sabitliğini varsaydığını eleştirmektedir. Ayrıca, Markov geçişli veya STAR modelleri kullanılarak zamanla değişen ERPT'lerdeki nonlineerlikler ve/veya asimetri, enflasyon oranının rejim değiştirme veya geçiş değişkeni olarak alınmasıyla incelenmiştir. Yani ERPT, düşük enflasyon rejimlerinde daha düşük olmaktadır (Erden, Özkan 2014).

## **2. Metodoloji**

### **2.1. Ampirik Analiz**

Bu çalışma, 2015 Mart ayından 2023 Aralık ayına kadar Türkiye'nin dolar/TL kuru ve ÜFE verilerini, aynı dönemde Euro Bölgesi'nde yer alan 20 farklı ülkenin dolar/euro kuru ve ÜFE verilerini kullanarak, Türkiye dâhil olmak üzere toplam 21 ülkenin döviz kuru ile ÜFE arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu çalışma kur ile enflasyon arasındaki geçiş büyüklüğünü ölçmeyi de hedeflemektedir.

Analizlerde, Türkiye'nin dolar/TL kuru ve ÜFE verilerinin yanı sıra Euro Bölgesi'ndeki diğer 20 ülkenin dolar/euro kuru ve ÜFE verileri de kullanılmıştır. Türkiye dâhil olmak üzere 21 ülkenin dolar/euro kuru ile ÜFE arasındaki ilişkinin incelenmesi için seri durağanlaştırma ve regresyon analizi yapılmıştır.

### **2.2. Regresyon Analizi**

Regresyon analizi, bir bağımlı değişkenin, bir ya da birden fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkinin matematiksel bir fonksiyon şeklinde ifade edilmesidir. Bu ilişkiyi ifade eden matematiksel fonksiyona "regresyon denklemi" denir. Regresyon denklemi, bağımsız değişkenlerin çeşitli değerlerine karşılık bağımlı değişkenin alacağı değerleri tahmin etmek için kullanılmaktadır.

Korelasyon ise, iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü gösteren bir ölçüdür. Bu ölçü, -1 ile +1 arasında bir değer almaktadır. Pozitif bir korelasyon değeri, değişkenler arasında pozitif bir ilişki olduğunu gösterirken, negatif bir korelasyon değeri ise negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Newbold, 1995). Korelasyonun mutlak değeri, ilişkinin gücünü göstermektedir. Ancak, korelasyon, ilişkinin yönünü belirtmez, yani hangi değişkenin ne yönde değiştiğini göstermez.

Regresyon analizi yapılırken, korelasyon katsayısı hesaplanarak ilişkinin yönü de belirlenmektedir. Bu, bağımlı değişkenle bağımsız değişken veya değişkenler arasındaki ilişkinin yönünün anlaşılmasını sağlamaktadır. Artık korelasyon, bağımlı değişken ile bağımsız

değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü derece ve yüzde olarak ifade eden bir katsayıdır (Orhunbilge, 2002).

Kısaca regresyon analizi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi modellemek ve tahmin etmek için kullanılırken, korelasyon ise bu ilişkinin gücünü ve yönünü belirlemek için kullanılmaktadır.

Korelasyon katsayısı, bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkinin gücünü gösteren bir ölçüdür; +1'e yaklaştığında, ilişki aynı yönlü ve güçlüdür; -1'e yaklaştığında ise ters yönlü ve güçlüdür. 0'a yaklaştığında ise ilişki zayıflar hatta hiç ilişki olmayabilir.

Bağımlı değişkeni en güçlü etkileyen bağımsız değişken, politika belirleme sürecinde öncelikli olarak ele alınmaktadır. Bu, politika yapıcılarının hangi değişkenlerin en çok etkili olduğunu belirlemek için korelasyon analizini kullanabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, korelasyon analizi, bağımlı değişkenin politikalar üzerindeki etkisini değerlendirmek için önemli bir araçtır ve korelasyon katsayısının işaretiyle birlikte yorumlanması önemlidir (Can, 2009).

### ***2.3. Durağanlık Analizi***

Bir zaman serisinin analizine başlamadan önce, serinin durağanlığının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Durağan olmayan bir zaman serisi ile gerçekleştirilen analizlerin sonuçları yanıltıcı olabilmektedir. Durağanlık, bir zaman serisinin istatistiksel özelliklerinin zaman içinde değişmediği anlamına gelmektedir. Buna karşın, durağan olmayan bir zaman serisi, zaman içinde trendler, mevsimsellik veya diğer faktörler nedeniyle istatistiksel özelliklerinin değiştiğini ifade etmektedir. Bu sebeple, zaman serisi analizlerinde doğru ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için öncelikle serinin durağan olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, zaman serisinin durağanlığını araştırmak için durağanlık testleri kullanılmaktadır. Bu testler, serinin istatistiksel özelliklerinin zaman içinde sabit olup olmadığını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Eğer zaman serisi durağansa, analizler daha güvenilir olabilmekte ve serinin gelecekteki davranışları daha doğru bir şekilde tahmin edilebilmektedir (Can, 2009).

Durağanlık testleri, zaman serilerinin istatistiksel özelliklerini değerlendirmek için kullanılan analiz yöntemleridir. Bu testler, serinin durağanlık özelliğini belirlemek için farklı

istatistiksel yöntemler kullanılmaktadır. Zaman serilerini durağanlaştırmak için fark alma, logaritmik dönüşüm ve mevsimsellik bileşenlerinin kaldırılması gibi teknikler kullanılmaktadır. Durağanlık testleri ve durağanlaştırma teknikleri, zaman serilerinin istatistiksel analizi ve tahmini için önem arz etmekte ve doğru uygulandığında daha iyi anlaşılmasına ve etkili kararlar alınmasına yardımcı olmaktadır.

Yapılan analizin temelinde, serinin durağanlığını sağlamak için çeşitli durağanlaştırma teknikleri kullanılmıştır. Trendin, mevsimselliğin veya diğer zaman bağımlı özelliklerin giderilmesiyle serinin istatistiksel özellikleri sabitlenmektedir. Ardından, bağımsız değişken olan döviz kuru ile bağımlı değişken olan ÜFE arasındaki ilişkiyi belirlemek için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analizde, döviz kurunun ÜFE üzerindeki etkisi ve bu etkinin ne ölçüde olduğu incelenmektedir. Elde edilen regresyon katsayıları ve istatistiksel anlamlılık test sonuçları tabloda detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

#### 4. Bulgular

Analiz sürecinde, döviz kuru ile ÜFE arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analizde, her bir ülke için ayrı ayrı veriler toplanarak tek bir tabloda sunulmuştur. Tabloda, regresyon analizinin sonuçlarını içeren bir dizi bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiler arasında her bir ülke için sabit değerler, sabit olasılıklar, beta katsayıları, standart hatalar, katsayı olasılıkları ve belirlilik katsayıları yer almaktadır. Analiz için kullanılan veriler, Eurostat sitesinden ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan temin edilmiştir. Ayrıca, döviz kuru verileri de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan alınmıştır.

**Tablo 1.** Ükelere göre elde edilen sonuçlar

ÜLKELER	Sabit Değer (Constant)	Sabit Olasılığı (Probability of Constant)	Beta Katsayısı* (Beta Coefficient)	Standart Hata (Standard Error)	Katsayı Olasılığı (Probability of Coefficient)	Belirlilik Katsayısı (Coefficient of Determination )
TURKEY	1,3534	0,0000	0,4213	0,0344	0,0000	0,4723
AUSTRIA	0,234828	0,0024	0,138539	0,045547	0,0024	0,080977
BELGIUM	0,42682	0,0087	0,277573	0,095967	0,0039	0,073795
CROATIA	0,243577	0,0163	0,201853	0,0598	0,0008	0,097889
CYPRUS	0,227656	0,0415	0,135471	0,065851	0,0398	0,038745
ESTONIA	0,34059	0,002	0,093172	0,064808	0,1507	0,019304
FINLAND	0,257746	0,0207	0,208985	0,065707	0,0015	0,087876
FRANCE	0,298659	0,0044	0,158774	0,061875	0,0104	0,05901
GERMANY	0,27185	0,0007	0,190839	0,047088	0,0001	0,13527
GREECE	0,291747	0,227*	0,300857	0,142446	0,0348	0,040753
IRELAND	-0,1124	0,5972*	0,507501	0,125493	0,0001	0,134765

<b>ITALY</b>	0,283885	0,1035*	0,194007	0,102859	0,0594	0,032771
<b>LATVIA</b>	0,358642	0,0044	0,174615	0,07416	0,0186	0,050152
<b>LITHUANIA</b>	0,211487	0,2241*	0,300395	0,102612	0,0035	0,075461
<b>LUXEMBOURG</b>	0,333007	0,0516*	0,142277	0,10089	0,1586	0,018588
<b>MALTA</b>	0,149898	0,0213	-0,00328	0,038389	0,9319	0,00007
<b>NETHERLAND</b>	0,316307	0,0104	0,271058	0,072803	0,0002	0,116621
PORTUGAL	0,214954	0,0109	0,124176	0,049747	0,0126	0,056016
SLOVAKIA	0,368218	0,0156	0,213921	0,089748	0,0172	0,051332
SLOVENIA	0,283319	0	0,077972	0,040335	0,0534	0,034366
SPAIN	0,314138	0,0149	0,22807	0,07607	0,0027	0,078858

Regresyon analizi sonuçlarının yorumlanmasında kullanılan temel katsayılar şunlardır:

*Sabit Değer*, regresyon denkleminde yer alan ve bağımsız değişkenlerin sıfır olduğu durumda bağımlı değişkenin alacağı tahmini değeri gösteren bir gerçek sayıdır.

*Sabit Olasılığı*, sabit değer istatistiksel anlamlılığını gösteren bir olasılık değeridir ve genellikle 0 ile 1 arasında bir değer alır; 0.05 veya daha düşük bir değer istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir.

*Beta Katsayısı*, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini ölçen bir regresyon katsayısıdır ve genellikle pozitif veya negatif bir gerçek sayı olabilir.

*Standart Hata*, regresyon katsayılarının tahmini hatalarını ölçen bir değerdir ve düşük olması tercih edilir.

*Katsayı Olasılığı*, beta katsayısının istatistiksel anlamlılığını gösteren bir olasılık değeridir ve genellikle 0 ile 1 arasında bir değer alır; 0.05 veya daha düşük bir değer istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir.

*Belirlilik Katsayısı*, regresyon modelinin açıklama gücünü ifade eder ve değerleri genellikle 0 ile 1 arasında olup, 1'e ne kadar yakınsa modelin daha iyi uyum sağladığı anlamına gelir.

Bu katsayılar, regresyon analizinin sonuçlarının istatistiksel olarak anlamını ve modelin güvenilirliğini değerlendirmede önemli bir rol oynar.

Tabloda beta katsayısı 0,50 ile en fazla İrlanda'da ardından 0,43 ile Türkiye'de ve 0,30 ile Yunanistan'da olduğu görülmektedir. Türkiye gibi ithalat bağımlılığı yüksek olan ülkelerde, ithalat fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar iç piyasada fiyatların daha fazla değişmesine yol açabilir. Ancak, dış ticaret hacmi yüksek olan ülkelerde de benzer şekilde yüksek geçişkenlik görülebilir. Örneğin, İrlanda gibi uluslararası ticarete entegre olan ülkelerde, uluslararası piyasalardaki fiyat dalgalanmaları ve döviz kuru değişimleri iç piyasada fiyatların

değişkenliğini etkileyebilir. İthalat bağımlılığı ve dış ticaret hacmi gibi faktörler, ülkelerin iç fiyatlarının değişkenliğini belirlemede önemli rol oynar. Bu nedenle kur haricinde fiyatlara etki eden diğer faktörler de dikkate alınıp ülkelerin ekonomik performansları hakkında yorum yapmak gerekmektedir. Enflasyonu etkileyen göstergeler arasında şunlar bulunabilir:

1. **Ham madde fiyatları:** Üretici fiyatlarını etkileyen en temel faktörlerden biri ham madde fiyatlarıdır. Özellikle enerji ve hammadde fiyatlarındaki değişimler, üretici fiyatlarını doğrudan etkileyebilir.

2. **İşgücü maliyetleri:** İşgücü maliyetlerindeki değişimler, üretici fiyatlarını etkileyen önemli bir faktördür. İşçilik maliyetlerindeki artışlar, üretim maliyetlerini yükselterek üretici fiyatlarını artırabilir.

3. **Döviz kuru:** Bir ülkenin döviz kuru, ithal edilen hammadde ve mamullerin fiyatlarını etkileyebilir. Özellikle yerel para biriminin değer kaybetmesi ithal edilen mal ve hizmetlerin maliyetini artırarak üretici fiyatlarını yükseltebilir.

4. **Vergi politikaları:** Vergi politikalarındaki değişimler, işletmelerin maliyetlerini etkileyebilir ve dolayısıyla üretici fiyatlarını etkileyebilir. Özellikle enerji vergileri gibi dolaylı vergiler, üretici fiyatlarını doğrudan etkileyebilir.

5. **Rekabet koşulları:** Rekabet koşulları da üretici fiyatlarını etkileyen önemli bir faktördür. Piyasadaki rekabetin azalması veya artması, fiyat oluşumunu etkileyerek üretici fiyatlarında değişikliklere neden olabilir.

Tabloda en az geçişkenliğin  $-0,003$  ile Malta'da olduğu görülmektedir. Malta'da geçişkenlik değerinin negatif çıkmasının nedeni, muhtemelen veri anomalisinden dolayı olmuştur. Anormal veya yanlışlıkla girilmiş veriler, bu sonucun ardındaki olası nedenlerden biridir. Veri anomalisine rağmen, sonuç yorumlanabilir ancak dikkatli bir şekilde yapılmalıdır. Negatif geçişkenlik değeri, dış ticaret fiyatlarının iç fiyatlara olan etkisinin, genellikle beklendiğinin aksine, ters yönde olduğunu gösterebilir. Bu durum, analizin dikkatlice gözden geçirilmesi ve diğer ekonomik faktörlerin de dikkate alınması gerektiği anlamına gelir.

Genel olarak, kurun artması ile üretici fiyatlarının düşmesi beklenmez. Kurun yükselmesi, ithal girdi maliyetlerinin artmasına ve dolayısıyla üretim maliyetlerinin artmasına neden olabilir. Bu durumda, üretici fiyatlarının yükselmesi daha olasıdır. Ancak, her durum farklıdır ve ekonomik faktörlerin etkileşimi karmaşıktır. Dolayısıyla, belirli bir ekonomik bağlamda, doların artmasıyla üretici fiyatlarının düşmesine neden olabilecek başka faktörler de bulunabilir. Örneğin, kurun artışıyla paralel olarak ihracatın canlanması ve rekabetin artması,

üretici fiyatlarının düşmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca Malta'nın küçük bir ada ülkesi olması ve yerel ekonomisinin büyük ölçüde turizm ve hizmet sektörüne dayanması, ithalat hacminin diğer Euro bölgesi ülkelerine kıyasla daha düşük olmasına neden olabilir. Bu nedenle, Malta genellikle Euro bölgesindeki en az ithalat yapan ülke olarak kabul edilir.

Her ülkenin geçişkenlik katsayısı, ekonomik yapısı, ticaret ilişkileri ve endüstriyel bileşenleri gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterir. Bu nedenle, her ülkenin döviz kuru değişimlerine olan duyarlılığını etkileyen farklı dinamikler bulunmaktadır.

Estonya, Slovenya ve Hırvatistan gibi ülkelerde düşük geçişkenlik katsayılarına sahip olması, farklı sebeplere dayanabilir:

➤ **Ekonomik Yapı:** Bu ülkelerin ekonomik yapısı belirli endüstriyel sektörler veya hizmet alanlarına odaklanmış olabilir. Örneğin, Estonya bilgi teknolojileri ve dijital endüstrilerde güçlü bir altyapıya sahiptir. Bu tür endüstrilerde, döviz kuru dalgalanmalarının etkisi daha az olabilir.

➤ **Dış Ticaret Hacmi:** Bu ülkelerin dış ticaret hacmi görece küçük olabilir. Dolayısıyla, ithalat ve ihracat fiyatlarındaki değişimlerin iç piyasaya olan etkisi sınırlı olabilir.

➤ **Makroekonomik Stabilité:** Bazı ülkeler, döviz kuru dalgalanmalarına karşı daha dirençli olabilir. Bu durum, ekonomik politikaların istikrarlılığı, döviz rezervlerinin gücü ve diğer makroekonomik faktörlerle ilişkili olabilir.

➤ **Endüstriyel Yapı:** Endüstrinin yapısı ve işletmelerin yapısı da geçişkenlik katsayılarını etkileyebilir. Örneğin, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ağırlıklı olduğu bir ekonomide, döviz kuru dalgalanmalarının etkisi daha az olabilir.

Tablodaki verilere dayanarak, makroekonomik stabilite açısından Slovenya'nın diğer ülkelere göre daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Slovenya'nın geçişkenlik katsayısı (0,077972), Estonya (0,093172) ve Hırvatistan (0,201853) ile karşılaştırıldığında daha düşüktür. Daha düşük bir geçişkenlik katsayısı, döviz kuru değişikliklerinin üretici fiyatlarını etkileme potansiyelinin daha az olduğunu gösterir. Bu durum, Slovenya'nın ekonomik yapısının daha sağlam ve döviz kuru dalgalanmalarına karşı daha dirençli olduğunu işaret edebilir. Dolayısıyla, Slovenya'nın makroekonomik istikrar açısından diğer ülkelere göre daha avantajlı olduğunu söyleyebiliriz.

## 5. Sonuç

Küreselleşmenin artması, ülkeleri döviz kuru ve ithalat fiyatı gibi dış faktörlere daha duyarlı hale getirmiştir. Bu faktörlerin etkisinin ölçülmesi, makroekonomik göstergelerin daha iyi tahmin edilmesi ve gelişmekte olan pazar ekonomilerinde daha iyi bir ekonomi politikası tasarımı için önemlidir. Üretimin küreselleşmesi, ithal girdi kullanımının artmasına ve yerel maliyetlerin döviz kurlarına daha duyarlı hale gelmesine neden olmuştur. İthal girdi kullanımı hem ülkeler hem de endüstriler arasında artma eğilimindedir. İthalat fiyatlarının döviz kuru şoklarına duyarlılığı, yerel üretici ve tüketici fiyatlarından daha fazladır. İmalat sektörlerinde daha fazla ithal ara mal kullanımı ve ihracat, ithalat fiyatlarının üretici fiyatlara geçişini artırabilir.

Dış faktörlerin fiyatlara etki ettiği kanallar, geçişin genişliği için önemli belirleyicilerdir. Bu bağlamda, doğrudan ve dolaylı kanallar düşünülebilir. Doğrudan kanal, tüketim sepetinde yer alan ithal nihai tüketici malları aracılığıyla gerçekleşir. Bu durumda, ithalat fiyatlarının artması, tamamen pazarlama stratejisine bağlı olarak ürün fiyatlarına yansımaları beklenir. Diğer kanal ise, iç üretimde ithal girdilerin kullanımından kaynaklanan üretim maliyetleridir. Bu durumda, geçişin genişliği, üretim maliyetlerindeki ithal girdi payıyla orantılı olması beklenir. Bununla birlikte, tüketim malları genellikle çoğu ülkede toplam ithalatın daha küçük bir bölümünü oluşturur. Özellikle, ülkelerde genellikle ara malların toplam ithalatın önemli bir kısmını oluşturduğu ve ithal girdi kullanımının ihmal edilemez olduğu durumlarda, ithalat kanalının hâkimiyeti daha belirgin hale gelir. Türkiye, ara malların toplam ithalat içindeki payının yaklaşık %73 olduğu ülkelerden biri olarak, dolaylı kanalın nihai fiyatlara geçişte çok etkili olduğu ülkeler kategorisine dâhil edilebilir.

İthal girdi kullanımının, döviz kuru şoklarının tüketici fiyatlarına olan etkisinde önemli bir kanal olduğunu vurgulayan yeni araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin, imalat tedarik zinciri Asya'da yakından entegre edilmiştir. Bu durum, döviz kuru veya üretim maliyetlerindeki herhangi bir değişikliğin kolayca diğer ekonomilere geçebileceğini ve ara fiyatları etkileyerek tedarik zincirini etkileyebileceğini göstermektedir. Artan bağlantılılık, ithal girdi maliyetlerindeki değişikliklerin toplam enflasyona karşı daha büyük bir duyarlılığa yol açma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, bazı araştırmalar, ithal girdi kullanımının daha fazla olduğu endüstrilerde döviz kuru geçişkenliğinin fiyatlara daha büyük olduğunu göstermektedir.

Kur geçişkenliğinin daha etkin bir şekilde tahmin edilebilmesi için daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, literatürde mevcut farklı modelleme yaklaşımlarının kullanılmasıyla daha geniş bir model havuzu oluşturulabilir. Ayrıca, zaman, parametre ve ölçüm

gibi belirsizliklerin dikkate alınması da önemlidir. Bu yaklaşımların bir araya gelmesi, kur geçişkenliği hakkında daha derinlemesine bilgi edinilmesine olanak sağlayacaktır.

### **Kaynakça**

- Altınar, A., & Sungur, O. (2021). Türkiye’de döviz kuru ve enflasyon arasında zamanla değişen nedensellik ilişkisi: 1989-2020 dönemi için kanıtlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 3398-3420.
- Bouakez, H., & Rebei, N. (2008). Has exchange rate pass-through really declined? Evidence from Canada. *Journal of International Economics*, 75, 249–267.
- Bussiere, M., & Peltonen, T. (2007). Export and import prices in emerging markets: What role for exchange rate pass-through? Frankfurt: European Central Bank.
- Campa, J. M., & Goldberg, L. S. (2005). Exchange rate pass-through into import prices. *The Review of Economics and Statistics*, 87(4), 679–690.
- Can, M. (2009). İşletmelerde zaman serileri analizi ile tahmin (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Sayısal Yöntemler Doktora Programı.
- Choudhri, E. U., & Hakura, D. S. (2006). Exchange rate pass-through to domestic prices: Does the inflationary environment matter? *Journal of International Money and Finance*, 25, 614–639.
- Erden, L., & Özkan, İ. (2014). Time-varying nature and macroeconomic determinants of exchange rate pass-through. *International Review of Economics and Finance*, 38, 56-66.
- Ghosh, A., & Rajan, R. S. (2009a). Exchange rate pass-through in Korea and Thailand: Trends and determinants. *Japan and the World Economy*, 21, 55–70.
- Ghosh, A., & Rajan, R. S. (2009b). What is the extent of exchange rate pass-through in Singapore? Has it changed over time? *Journal of the Asia Pacific Economy*, 14(1), 61–72.
- Goldberg, L., & Campa, J. (2010). The sensitivity of the CPI to exchange rates: Distribution margins, imported inputs, and trade exposure. *Review of Economics and Statistics*, 92, 392–407.
- Gust, C., Leduc, S., & Vigfusson, R. J. (2006, August). Trade integration, competition, and the decline in exchange rate pass-through. *International Finance Discussion Paper No. 864*. Washington, DC: Federal Reserve Board.
- Holmes, M. J. (2009). The response of exchange rate pass-through to the macroeconomic environment. *The Open Business Journal*, 2, 1–6.

- Leiderman, L. (1993). *Inflation and disinflation: The Israeli experiment*. ABD: University of Chicago Press.
- Marazzi, M., Sheets, N., Vigfusson, R., Faust, J., Gagnon, J., Marquez, J., et al. (2005). Exchange rate pass-through to U.S. import prices: Some new evidence. *International Finance Discussion Papers No. 2005-833*. Washington, DC: Federal Reserve Board.
- Naimoğlu, M. (2023). The exchange rate pass-through effect in Türkiye: Fourier Shin cointegration approach (2006-2023). *Dokuz Eyll Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstits Dergisi*, 26(1), 208-225.
- Newbold, P. (1995). *Statistics for business and economics* (4th ed.). Prentice Hall.
- Oğul, B. (2022). BRICS-T lkelerinde dviz kuru geiř etkisi: Panel eřbtnleřme testi. *Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 83-92.
- Olivei, G. (2002). Exchange rates and the prices of manufacturing products imported into the United States. *New England Economic Review*, Federal Reserve Bank of Boston, 3–8.
- Orhunbilge, N. (2002). *Uygulamalı regresyon ve korelasyon analizi*. İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi.
- Otani, A., Shiratsuka, S., & Shirota, T. (2003). The decline in the exchange rate pass-through: Evidence from Japanese import prices. *Bank of Japan Monetary and Economic Studies*, 21(3), 53–81.
- Sekine, T. (2006). Time-varying exchange rate pass-through: Experiences of some industrial countries. *BIS Working Paper No. 202*.